

Поставяне на политики над пазара:

Исторически аспекти на гръцката дългова криза*

-

Такис Михас

15 август 2011, Институт КАТО

Такис Михас е журналист в гръцкия национален ежедневник Елефтеротипия и автор на редица книги, включително „Липсата на гражданско общество в Гърция” (Arhus Universitetsforlag, 1989) и „Нечестивият съюз: Гърция и Сърбия при Милошевич” (Texas A&M University Press, 2002)

**Материалът е преведен на български и публикуван в бр. 549 на седмичния бюлетин на Института за пазарна икономика. Преводът е на Емилия Шехтова, стажант в ИПИ.*

РЕЗЮМЕ

Политическият клиентелизъм и търсенето на облаги са централните организационни принципи на гръцкото общество още от основаването на гръцката държава през 19^{ти} век. Влиянието на Източната православна църква върху гръцкия национализъм и завещанието на Османската империя създават слабо гражданско общество. Резултатът е непропорционално голяма гръцка държава и публична администрация от 1800 г. насам, когато се подготвя почвата за последващите борби в търсенето на облаги.

От 1930 г. политическото покровителство се разпростира чрез увеличаването на трудовата заетост в общественния сектор, регулации, които ограничават конкуренцията, както и чрез облагане на сделките в полза на трети лица. Така образувалата се система насърчава корупцията, обезкуражава създаването на богатство и изкривява политическата реторика. Виждането, че държавата е добра, а пазарите са лоши, е широко разпространено, поддържано от целия политически спектър и разбираемо за общества, изградени върху търсенето на облаги, където на всички дейности, включително пазарните сделки, се гледа като на преразпределение. Но концепцията да се поставят „хората над пазарите“ задълбочи клиентелизма и предизвика настоящата национална криза.

ВЪВЕДЕНИЕ

Едно от прозренията на Фридрих Хайек в „Пътят към робството” е, че разликата между комунистическата икономическа система на Източна Европа и западните системи е не разлика в същността, а разлика в степента. Бившите социалистически системи изцяло подменят пазарната икономика с политика, докато в западните системи промяната е частична и се осъществява постепенно.

Гърция е наричана от редица анализатори „последната истински съществуваща социалистическа държава в Европа” и „последната марксистка държава” (Михас 2002), определения изтъкващи водещата роля на политиката в икономиката. По-скоро Гърция отговаря на модела на постсоциалистическото общество, описано от руския реформист Игор Гайдар (2007): форма на капитализъм, където бюрокрацията и нейните съюзници приемат държавата за своя собственост и използват механизмите ѝ за лични облаги.

Фундаменталният принцип, който диктуваше политическия и икономически живот на страната от основаването на Гръцката държава през 19-ти век е политическият клиентелизъм: Гърция има система, в която политическата подкрепа е осигурена в замяна на материални облаги известни като „рушвети”. Държавата е инструментът за създаване и разпространение на облаги или обезщетения сред различни групи от населението. В тази ситуация търсенето на облаги – опитите на групи и индивиди да повлияят на политическото разпределяне на облагите – добива първостепенно значение.

ДОБРИТЕ СТАРИ ВРЕМЕНА?

Източниците на политическия клиентелизъм и „рушветите” могат да бъдат проследени до формирането на гръцката държава през 1830 г.

Когато историкът от лявото крило Костас Вергопулус (1975:15) заключава: „Фундаменталната структура на Гърция никога не е била гражданското общество, а държавата. Още от средата на 19^{ма} век нищо не може да се случи в Гърция без първо да мине през държавната машина.” в известен смисъл Гърция е била постсоциалистическа преди социализмът дори да бъде създаден!

Социалната група, която управлява държавата след нейното освобождение през 1821 г., е първоначално изградена от селските първенци – т. нар. „цакия”. Тяхната власт по време на османското владичество не се основава на собственост върху земя, а на факта, че те са били данъчни бирници за османските владетели, което им носи престиж, влияние и богатство. Тяхната нова роля като ръководители на гръцката държава е продължение на предходната им. Събирането на данъци било отново тяхното основно задължение. При новите условия, обаче, те не трябвало да прехвърлят постъпленията към техните османски владетели, а можели да ги запазят за себе си. Междувременно те имали възможността да се възползват от изградените по време на османското владичество местни мрежи и да ги прехвърлят в новата държава. Политическата власт им осигурява привидно неизчерпаеми ресурси. Публичната длъжност им позволява да раздават законови привилегии в икономическата и социалната сфера, както и да освобождават от местни регулации.

В Западна Европа държавата първоначално е разглеждана като защитник на определени естествени права, особено правото на частна собственост. Това разбиране, както често се посочва, върви ръка за ръка със съществуването на управляваща класа, която има пряк интерес, заради големите си владения. В новата гръцка държава – поради липсата на класа от големи земевладелци, управляващата класа вижда държавата не като инструмент за защита на съществуващите придобивки, а като източник на доход от най-висша степен. За съжаление, завоюването на гръцкия държавен апарат не само обслужва амбициите за власт на различни личности, а и се превръща в най-важния механизъм за преразпределянето на материални награди и облаги. Това се постига най-вече чрез данъчно облагане. Според Аристид Иконому, още през 1866 г. държавните приходи в Гърция възлизат на 31 % от националните доходи. По същото време държавните приходи във Великобритания и Белгия възлизат на съответно 12% и 6%. (цитирано в Цукалас, Част I, 1978: 13)

Междувременно, през целия 19^{ти} век доходът на глава от населението в Гърция е по-голям от този в съседните страни. Дори през 1906, когато разликите в данъчните ставки са намалени чувствително, гърците плащат по-високи данъци от своите съседи: 46 франка на човек сравнено с 35 - в Румъния, 32 – в Сърбия, 30 – в България и 3 – в Османска Турция (Webb 1911: 246).

Най-голямата част от обществените разходи не се насочва към обществени дейности или инфраструктурни проекти, а за посрещане на административни разходи – т.е. за заплатите на държавните чиновници (Михас 1898:5). Повечето обществени сгради в Гърция или културни институции, като театрите, се финансират от частни дарения.

Облагите, които политическите лидери имат право да разпределят, приемат най-различни форми. Най-важната от тях е осигуряването на работа в публичната сфера за техните поддръжници и роднини. Това бързо води до бум на броя наети хора в държавната администрация. През 1870 г. 25% от трудово заетото население извън селското стопанство получава своя доход от държавата. До края на 1880 г. Гърция вече има една от най-големите чиновнически служби в Европа. Така на 10 000 жители в Белгия се падат по 200 чиновника, във Франция по 176, в Германия по 126, във Великобритания по 73.. В Гърция този брой е 214 (Цукалас 1978, Част 2: 5-6)

Заплатите в държавния сектор – особено при по-високите постове, били много по-високи от това, което можел да предложи частният сектор. Така държавният министър изкарвал 10,000 драхми годишно. Най-голямото предприятие за памучни тъкани, от друга страна, достига годишна нетна печалба от 6,000 драхми, т.е. 40% по-малко от заплатата на министъра (Цукалас 1978, Част 2:14). По този начин е положена основата за понататъшните борби за власт в търсенето на облаги. Всички искали да се присъединят към чиновническата администрация. Както известният френски благородник и автор Артур Гобиньо отбелязва за периода: *„Цялото общество изглежда функционира под девиза, че тъй като само държавата има пари, човек трябва да се възползва от този факт и трябва да работи като държавен служител”*. (цитат от Цукалас 1985:212)

СЛАБО ГРАЖДАНСКО ОБЩЕСТВО

Развитието на политическия клиентелизъм в Гърция е улеснено от липсата на ясна концепция за правата на личността. Това обикновено се отдава на факта, че възникването на гръцкия национализъм не е придружено от доктрини за права на личността и свободата, както е на Запад. В Гърция, както и в други балкански държави, управлението на етническото мнозинство е в непрекъснат конфликт с идеята за правата на личността. Според Пасхалис Китромилидес (1994) много съществена роля за недоразвиването на идеята за правата е изиграло влиянието на Православието при създаването на гръцката национална идеология през 19^{ти} век. Идеите на Просвещението се възприемат по много по-различен начин на Балканите от този на запад. В Шотландия и Северна Америка, например, Просвещението е възприето в обстановка, която била подходящо пригодена за него от опита с Протестантството и нарастващата секуларизация. На Балканите, от друга страна, те веднага се сблъскват с идеологията на Източната православна църква.

Китромилидес обяснява, че защитата на единството и автентичността на православието се превръща в основната задача на военния консерватизъм през този период. Сблъсъкът на идеите на Просвещението с местните православните традиции не довежда до възникването на либерален национализъм, вдъхновен от ценностите на Просвещението, а по-скоро на войнствена националистическа идеология, която включва основните принципи на православната вяра. Опитът за модернизация на Балканите се характеризира с усилия да се включи в балканските идеологически устройства мирогледът и системата от ценности, които определят западния либерализъм. През 19^{ти} век европейската идея се свързва с *"постулатът на гражданската свобода като негова основна съставка"* (Китромилидес 1994: 77). Опитът се оказва неуспешен. Общият елемент в борбите за национална независимост в Гърция (в края на 1820), Сърбия (1878) и Румъния (1880) е *"поражението на радикални идеи за свободата"* (пак там: 78). Това, което балканската културата губи в този процес, са двете основни съставки на системата от ценности, която вдъхновява мирогледа на Просвещението: *"критичният дух и моралната нравственост на индивидуалната свобода"* (пак там: 65).

Други считат, че липсата на концепция за правата в политическата култура на страната може да се обясни чрез позоваване на политически фактори. От централно значение в този модел е историческото разделение между обществата, което се появява в Хабсбургската империя (Хърватско, Чехословакия) и това, което се появява в Османската империя (Гърция, Сърбия, Румъния и т.н.). Разликата в политическата организация на двете империи: абсолютизъм в първата срещу патримониализъм във втората, задава параметрите на последващото идеологическо и политическо развитие на нациите, които произлизат от тях. Политическият завет на страни като Гърция, които излизат от патримониална империя, е именно слабо гражданско общество. Това, което преобладава в тези общества, е демократична концепция, в която либералният аспект е силно свързан с правата на личността и върховенството на закона (Диамонтурос и Лараби 2000:28-36).

АНАЛИЗ НА НАСТОЯЩЕТО

Оттогава, разбира се, мина много време. Гърция преживя войни, революции, окупации, банкрути, диктаторства, земетресения и т.н. И все пак, ако има едно нещо, което остана постоянно през този период, това е системата на клиентелизъм като централен устройствен принцип на гръцкото общество.

Разбира се, някои неща се промениха: от средата на 30-те години на 20-ти век насам, политическите партии престанаха да бъдат просто нестабилни тесни кръгове от хора, разпростиращи покровителските си мрежи и станаха по-централизирани. Клиентелистичната ориентация, обаче, остана непокътната. Друго нещо, което се промени, беше реториката за узаконяване на разпределянето на облаги. Клиентските групи днес получават облаги в името на „социалната справедливост“ (κοινωνική δικαιοσύνη) или „национална необходимост“ (εθνική αναγκαιότητα) или на „придобити права“ (κεκτημένα δικαιώματα).

Можем накратко да разграничим три типа облаги, които партията на власт осигурява на избирателите:

- Заетост в обществения сектор;
- Приемане на закони и регулации, които ограничават конкуренцията и създават „затворен пазар“;
- Налагане на данъци върху сделки в полза на организирани групи, които не са страна по тези сделки.

Следва по-подробен преглед на всяка една от тях:

Обществена служба

През годините осигуряването на работа в обществените служби продължава да бъде един от основните способи използвани от политическата класа, за да си осигури лоялността на гласоподавателите. Но много значима промяна се случва през 1911 г. Тогава е приет член в Конституцията, който гарантира доживотна служба на тези, заети в държавната администрация. Хората, които въвеждат този конституционен текст, имат най-добри намерения. Те искат да осигурят за държавните служби приемственост. До този момент всяка партия, която идва на власт обикновено уволнявала наети от предишната група и назначава свои хора. Но вместо да премине към по-ефективна бюрокрация Гърция, просто преминава към по-голяма бюрокрация. Политическите партии продължават да назначават на обществени длъжности свои поддръжници, само че без възможността да уволнят предишните, така че бюрокрацията се разраства неимоверно.

Днес, според Атинската търговска палата, има около 1,2 милиона души наети от държавата. Това включва чиновници, учители, доктори и свещеници, което възлиза на почти 27% от общото заето население на страната (в. France 22, 2010). Така един от всеки четири работещи гърци е зает изцяло или частично в публичния сектор. Повече от 80% от публичните разходи отиват за заплати и пенсии на държавните чиновници.

Заемането на пост в обществените служби в Гърция е широко възприемано като гарантирано доживотно назначение, а не като договорно задължение за работа. Произтеклата от това неефективност на гражданската служба подсилва системата на повишения, базирана на старшинство, а не на заслуги или талант. Служителят може да получи по-висок пост, само ако има добри връзки с политиците и синдикатите. Въпреки това, ако бюрокрацията не е толкова ефективна в традиционния икономически смисъл на думата, тя е изключително ефективна при създаването на широк обем закони и регулации, които засилват властта ѝ. Счита се че от 1974 г. досега, т.е. в продължение на 35 години, са прокарани 100 хиляди закона и регулации, което се равнява на 2857 на година или 8 закона на ден. (Аврантидис 2010).

Лабиринтът от закони пречи на въвеждането на промени от политици, ориентирани към реформи. *„Когато работих като съветник по комуникациите при министъра на търговията, Андреас Андрианопулус през 1992 г., най-големият проблем пред нас беше да се опитаме да намерим кои точно закони са в сила преди да ги променим. Докато някой намери съответните закони, което може да отнеме месеци, групите, противопоставящи се на промените, имат достатъчно време да се организират и да се борят срещу предложените реформи.“*

Правила ограничаващи конкуренцията

Вторият начин, по който системата на облаги функционира, е като създава затворени организации и правила, които ограничават конкуренцията. В Гърция има голям брой закони, които определят работното време на различни предприятия или описват разстоянието, между което две подобни предприятия могат да съществуват, определяйки минимални цени за различни професионални услуги, за издаване на разрешителни и за предпазване от или ограничаване на конкуренцията. Адвокатите например, представляват една от най-регулираните професии. Тяхното присъствие е задължително в много сделки, включващи покупко-продажбата на недвижимо имущество, от които те получават такса, определена от държавата. Нещо повече, държавата също задължава адвокатите да изискват фиксирана минимална такса за различните услуги, което разбира се пречи на конкурентоспособността на новите участници на пазара. Подобни правила се прилагат и при инженерите и архитектите. Всички те получават фиксиран минимален процент от цената на построяката като възнаграждение.

Подобни ограничения се отнасят и за функционирането на аптеките. В Гърция е разрешено да притежаваш аптека единствено, ако имаш диплома по фармация. Същото се отнася и за очните лекари.

Друга област, която е силно регулирана е транспортът на стоки. Поради геоморфологичните особености на Гърция, автомобилният транспорт е много важен. Смята се, че над 96% от сухоземната търговия се извършва с камиони. Железопътният транспорт играе незначителна роля. Само шофьори на камион, които имат разрешителни, биват допускани да работят. В същото време цените, които те изискват се определят от държавата до най-дребния детайл и повишаването им обикновено е над нивото на инфлацията. Всички досегашни опити (дори и половинчати) да се премахне системата на разрешителни бяха напразни.

Размерът не е свързан с властта, която притежават различните лобистки групи. Всъщност, някои много малки групи имат възможността да извлекат значителни облаги. Такава група е групата на хамалите – група от 100 човека, която работи на централния зеленчуков пазар в Атина. Този пазар е много важен, защото служи за ориентирна точка при определянето на цените в други периферни пазари на зеленчуци. Производителите носят своите стоки на пазара. Единствените хора, които могат да разтоварят стоката от камионите използвайки кранове, са членовете на местния профсъюз на товарачите. Цената на техните услуги е определена от държавата. Официално никой друг не може да разтоварва. Практически обаче стоката е разтоварвана от емигранти-работници, които производителите наемат, докато в същото време плащат на профсъюза това, което биха спечелили, ако свършат работата сами. С други думи производителят плаща товарни разходи два пъти. Първо той плаща на емигрантите-работници на пазарна цена и след това той плаща на членовете на профсъюза с цена определена от държавата. Ако той откаже да стори това и чака товарачите на местния профсъюз да разтоварят стоката му, ще му се наложи да чака толкова дълго, че доमतите му ще се станат на пюре. (Пеладжис и Митсопоглу 2010:405-410).

Облагания

Третият начин, по който политическото разпределение на облаги функционира е чрез облагането на сделки, които са в полза на ”групи с преференции”, които не са част от сделката.

Следват няколко примера.

- Ако искате да започнете бизнес в Гърция, трябва да платите 1% от началния капитал за пенсионния осигурителен фонд на адвокатите. Ако имате бизнес и искате да рекламирате своята стока, трябва да заплатите 20 % от стойността на рекламните разходи за пенсионния фонд на журналистите.
- Всеки път, когато купувате корабен билет, 10% отиват за пенсионния фонд на пристанищните работници. Част от цената на билета, която покрива застраховката на пътниците отива към осигурителния фонд на моряците.
- Ако снабдявате армията със запаси, трябва да платите 4% на пенсионния фонд на военните офицери. Ако купите билет за футболен мач, 25% от стойността на билета отиват към пенсионния фонд на полицията.

Смята се, че има повече от 100 такива облагания, чиято обща стойност се равнява на общата стойност на вътрешния БВП (според предишния източник).

В някои случаи облаганията са наложени в полза на групи, които вече не съществуват. В миналото на някои острови като Санторини лодките не можели да спират на пристанището. Пътниците трябвало да бъдат транспортирани от кораба с по-малки лодки включващи лодки с гребла. Днес, тези по-леки лодки не съществуват защото корабите могат да спират директно на пристанищата на всички острови. Това, което продължава да съществува, е специалното облагане, което пътниците продължават да плащат на профсъюза на лекотоварните лодки като част от цената на билета. Всичко това се прави в името на „социалната справедливост”.

Има и четвърти, изключително важен вид облаги, които в повечето случаи са в полза на близките кръгове на политиците: обществените поръчки изпълнени от частни фирми. В Гърция добрите политически връзки са ценни за бизнеса, защото помагат за защитата на иначе неконкурентни фирми или им осигуряват монополни приходи. С времето някои от тези представители на частния сектор станаха много по-силни от своите политически покровители.

„ФАКЕЛАКИ”

Гръцката политическа система на търсене на облаги лесно води до корупционни практики според данни предоставени от Transparency International и Световния икономически форум. Гърция има втория най-корумпиран публичен сектор в Европейския съюз след България (2009).

Част от корупцията е свързана с непрестанното бълване на закони и регулации от бюрокрацията. Този истински лабиринт от закони и регулации на практика означава, че всеки предприемач може да изпадне в ситуация, в която лесно да бъде обвинен в данъчна измама или някакво друго нарушение и да бъде задължен да плати невероятни глоби. Плащането „под масата” на администрацията означава, че няма да бъдете глобени. В Гърция не можете да срещнете дори и един бизнесмен, който не е бил принуден поне веднъж в живота си да подкупи данъчните инспектори.

Постовете на държавните чиновници не само се възприемат като доживотно подsigурени позиции, но и като инструменти на лично облагодетелстване. Много хора използват държавната система за своя лична облага, което означава че услуги, които би трябвало да бъдат безплатни са всъщност „приватизирани”.

Пример за това е предоставянето на здравни услуги. Когато един грък трябва да бъде опериран в обществена болница, той знае че трябва да даде „под масата” пари на хирурга. Такива заплащания могат да варират между 1,000 и 2,000 евро в зависимост от типа хирургия и разбира се, са незаконни, защото услугите в общинските болници трябва да се безплатни. Тази практика или институция си има свое име: „факелаки”, което означава малък плик и идва от името на плика, в който се слагат парите за доктора.

Друг пример е образованието. Държавното гимназиално образование по принцип е безплатно. На практика на много учители им липсва мотивацията и професионализмът да предоставят на учениците подходящо образование. В следствие много родители са задължени да плащат за частни уроци – в много случаи предоставени от абсолютно същите учители, които обучават учениците в държавните училища. Нито един ученик не може да се надява, че ще влезе в университет или ще научи чужд език, ако се осланя на наученото в държавното училище.

Като резултат услуги, които по принцип са безплатни, изискват значителни разходи от страна на населението. Разбира се, това е изключително трудно за групите с нисък доход, които би трябвало да бъдат основни бенефициенти на такива „безплатни” публични услуги

ТЪРСЕНЕТО НА ОБЛАГИ И ИКОНОМИКАТА

Преобладаващата роля на гръцката държава като механизъм за генериране на приходи е предпоставка за интензивни и ожесточени борби в търсенето на облаги. По този начин, както се аргументира Гордън Тълок, значително количество ресурси, които би трябвало да генерират богатство и приходи, са изгубени в битки за парчета от свиващата се икономическа пита. Когато държава, какъвто е случаят с Гърция, силно се обвързва в предоставянето на облаги на някои хора в ущърб на други, индивидите и групите инвестират много ресурси в усилията си да достигнат политически изход, който е в тяхна полза.

Така например, раздаването на чиновнически постове на базата на рушвети (политически разпределени облаги) е неефективно не само от гледна точка на подбора на кандидатите, а и защото в усилията си да придобият тези желани позиции, индивидите губят ресурси за създаването на връзки тип благодетел-клиент - ресурси, които хората биха използвали, за да създадат богатство. Много икономисти изказват тезата, че това е основната причина за изоставането на страните от Третия свят. Както Ан Крюгер (1994) посочва при изучаването на някои от тези страни, регулацията е толкова обширна, че правителството има властта да създава облаги еквивалентни на голям дял от националния приход. Икономистът Янис Сурнарас оценява (Гарднър и Хоуп 2010), че ако Гърция либерализира своите регулирани професии, това ще доведе до 13.2% пункта увеличение на БВП.

Допълнително, системата създава погрешни стимули за младите хора, когато трябва да взимат решения за кариерите си. Принудени да избират между несигурно бъдеще в частния сектор или сигурна и доходоносна работа в публичния сектор, не е учудващо, че повечето млади хора предпочитат държавния.

Това е видно и на сватбения пазар. Скоро изследвах предпочитанията за съпрузи на базата от данни от сватбените агенции в Атина. Професиите начело на листата бяха чиновници или военни.

Високата цена на административния апарат също обезкуражава създаването на местни и чуждестранни предприятия. Бюрократичните разходи в Гърция се равняват на 20% от дохода на глава от населението спрямо средния доход в страните от ОИСР. Според Световната банка получаването на всички разрешителни и спазването на всички процедури за започването на нов бизнес в Гърция струват около \$ 3,096.

В Съединените щати това струва \$675 (Световна банка, 2010). Смята се, че размера на подкупите, които едно средно предприятие в Гърция трябва да плати на корумпирани данъчни служители, се равнява на 3% от годишния оборот. Още повече, че високите разходи за бюрокрацията, включващи и загубите заради корупция, са сред основните причини споменавани от чуждестранните компании, за да не инвестират в Гърция (Аврантидис, 2010:3)

В периода 1996-2008 Гърция заема последно място в списъка от 30 държави на ОИСР, който се отнася до техния потенциал да привличат преки чуждестранни инвестиции. Например: Шел и ВР скоро решиха да напуснат Гърция. Тяхното решение частично беше обосновано от високите глоби, които корумпирани данъчни служители им налагат (Авратидис, 2010)

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ ЕФЕКТИ

Гърция е общество доминирано от търсенето на облаги, а не от дейности, които водят до увеличаване на богатството. Фактът че 2/3 от електората живее частично или изцяло на помощи, раздавани от държавата, значително влияе на идеологическите речи, които са популярни в страната. Маркс още веднъж беше точно на място с тезата, че съзнанието на хората се влияе от техния икономически начин на съществуване. Разбирането за търсене на облаги заема хегемонно място в Гърция. Всички речи от ляво към дясно просто представят различни нюанси на общата тема „Държавата е добра. Пазарите са лоши”

Тази гледна точка е разбираема. В държави, в които търсенето на облаги преобладава, на всички дейности включително и на дейности свързани с пазара се гледа като на преразпределение. Тази перспектива се отнася и до дейността на предприемачите, които не се смятат за генериращи богатство, а като форма на преразпределение на съществуващо богатство.

Тази ситуация засилва ненавистта към пазарите и исканията за повече закони и регулации. Това е умело експлоатирано от различни групи, които използват тези искания, за да прокарват регулации в свой интерес.

На пазарно ориентирани идеологии се гледа не само като на алтернативни политически платформи, а като на платформи, които по някакъв начин са чужди на гръцката душа и гръцката национална идентичност. Така критиката на свободно пазарния либерализъм също възприема ксенофобски тон, който често отрича „Англо-саксонският неолиберализъм”.

Тази характеристика се отнася и за десните партии. Партия „Нова демокрация” може понякога да бъде про-бизнес, но рядко е про-пазарно ориентирана. По време на последните избори от септември 2009, партията прекара толкова време в опити да убеди електората, че не е пазарно-либерална, колкото прекара в атаки на своите социалистически опоненти. Но делата говорят повече от думите. По време на петте си години на власт (2004-2009 г.), „Нова демокрация” увеличи чиновническата администрация със 100,000 души, а държавните разходи се изстреляха от 42% до 51% от БВП. Друг идеологически ефект на обществото търсещо облаги е широка опозиция срещу приватизацията. Отчасти това се дължи на съпротивлението на различни заинтересовани групи, които знаят, че при приватизацията ще загубят привилегиите си. Но такава опозиция е и рационален отговор на електората, който всъщност възприема всички обществени услуги, не като безплатни, а като вече "приватизирани." По този начин, среднестатистическият човек е склонен да свързва приватизацията с корупцията и увеличаването на плащанията от негова страна. Колкото повече хора имат усещане за живота си като обект на корупция, толкова те повече призовават за закони, регулации и ограничения върху пазара, без да осъзнават, че тези закони и разпоредби са причина за корупцията, от която те са потърпевши. Затова се среща парадоксът в страни като Гърция, че широко разпространеното недоверие и корупция, които съществуват, се разглеждат като резултат от функционирането на пазара.

Трети идеологически ефект на търсенето на облаги е разпространяването на теориите на конспирациите. В общества, където икономическите дейности се разглеждат като игри с нулев резултат, човек винаги чувства, че е заобиколен от врагове и че той е в постоянна борба с "тъмните сили", които се стремят да подкопаят богатството му и да отнемат

имуществото му. Така се насъбира значителен гняв и недоволство, но обектът на гняв е неясен и много хора ще имат проблеми с идентифицирането на източника на недоволството им. В интерес на политиките е след това да намерят за изкупителна жертва някой, когото да могат да обвиняват за проблема. В Гърция се смята, че германците, чуждестранните спекуланти, хедж фондовете, Джордж Сорос и "англо-саксонският ултралиберализъм" са всички виновни за кризата в страната.

Дори рационален политик като премиера Георгиос Папандреу не устоя на изкушението да прибегне до теориите на конспирацията. Говорейки за гръцката финансова буркотия по време на срещата в Давос през 2010 г., той каза: *"Това е атака срещу еврозоната от някои други интереси, политически или финансови, и често други страни се използват като слабото място, ако щете, на еврозоната"*. (цитат от „The Economist”, 2010 г.).

КАКВО ДА СЕ КАЖЕ ЗА ВИЖДЕНИЯТА НА ЛЕВИЦАТА?

Клиентелизмът в Гърция върви ръка за ръка с развитието на огромния държавен апарат, където различни социални групи се състезават не за прилагане на различни политики, а за лична облага. Както гръцкият академик Т. Пелагидис казва: *"Гръцката държава е огромна, но куха. Тя се намесва във всички аспекти на икономическия и социален живот, но в същото време е пропита от организирани групи, които ограбват националното богатство по същия начин, както викингите са ограбвали европейските общества преди няколко века."* (Цитат на Михас, 2009).

Една от основните критики, които левите издигат към капитализма е, че капитализмът поставя "пазарите над хората". В същото време, левите смятат, че политическата намеса е необходима, за да възвърнат хората законното си място – издигайки ги, от трагичната им позиция на роби на пазара до по-висшата позиция на владетели и господари на пазара. Това, което прави случая на Гърция интересен, е че за Гърция в известен смисъл може да се каже, че осигурява перфектната реализация на това ляво виждане, визията за "поставяне на хората над пазарите."

Източници

Аврантинис, Т. (2010) "Ефекти на бюрокрацията в Гърция" - книга, представена на семинар, организиран от Института по дипломатия и международни отношения на Американския колеж в Атина, 22 март, 2010.

Диамонтурос, Х. и Ларрабий, С. (2000) "Демократизация в Югоизточна Европа." Г. Придам и Т. Галауер (изд.) „Експериментиране с демокрацията”, 24-64. London: Routledge.

В.Economist (2010) "Точно кои са тези тъмни сили атакуващи Гърция?" (29 януари).

В.France 24 (2010) "Гръцкият дълг насочи вниманието към свръх размера на чиновническата администрация", 21 март.

Гайдар, Й. „Краха на една империя: уроци за съвременна Русия”. Вашингтон: Brookings Institution Press 2007.

Гарднър, Д. и К. Хоуп (2010), "Гърция: маратон по спринт", в.Financial Times, 29 юли.

Китромилидис, П. (1994) Просвещението, национализмът и Православието: Проучванията в културата и политическата мисъл на Югоизточна Европа.” Алдършот, Хемпшир: различни варианти на един текст.

Крюгер, А. (1974), "Политическа икономия на търсенето на облаги", Преглед на американската икономика 6 (3): 291-303.

Михас, Т. (1989) "Липсата на гражданско общество в Гърция", Извънреден документ, Център Kulturforskning, Aarhus Universitet.

_____. (2002) Unholy Alliance: Гърция и Милошевич Сърбия. College Station: Texas A & M University Press.

_____. (2005), "Последната марксистка държава" Wall Street Journal (18 май).

_____. (2009) "Малкият плик" Wall Street Journal (10 септември).

Пелагидис, Т. и Митцопулос, М. (2010) Η στιγμή της στροφής για την Ελληνική Οικονομία (Повратната точка за гръцката икономика), Атина Parazisi.

Поп, Валентина (2009), "Гърция отбеляза рекорд като най-зле в Класацият по корупция" EUobserver, 17 ноември.

Цукалас, К (1978) "По проблема на политическия клиентелизъм в Гърция през деветнадесети век", Вестник на гръцката диаспора, Част I: pp.5-15 об. 1, не. 1, Пролет.

_____. (1978) "По проблема на политическия клиентелизъм в Гърция през деветнадесети век" вестник на гръцката диаспора, Част II: pp.5-17, том. 1, не. 2, Лято.

_____. (1985) Εξάρτηση και Αναπαραγωγή (Зависимост и репродукция). Атина: Themelion

Тълок, Г. (1984) "Изоставащото общество: драстичната неефективност, търсенето на облаги и върховенството на закона." Б. Дж. Бушанан и П. Толисън (изд.), „Теорията на публичния избор”, pp.224-237. Ан Арбър, Мичиган: Издателство на Университета на Мичиган.

Вергопулос, К. (1975) Το Αγροτικό Ζήτημα στην Ελλάδα (Селският въпрос в Гърция). Атина: Exantas.

Световната банка (2010) Doing Business 2011. Вашингтон: Световната банка и Международната финансова корпорация.

Webb, AD (1911), Нов речник па статистиката, Лондон, Routledge.